

Skogen och äganderätten – Nyckelbiotoper och skyddad skog

Den svenska skogspolitiken vilar sedan den nya skogsvårdslagens införande år 1994 på jämställdhet mellan miljö- och produktionsmålen och devisen "frihet under ansvar". När den nya skogspolitiken antogs utgick den från 1991 års skogspolitiska kommittés utredning som föreslog större frihet för brukaren och mindre statlig detaljstyrning, vilket därtills karaktäriserat skogsbruket. Avregleringen ansågs stärka äganderätten.¹

Den nya skogspolitiken gav uttryckligen de enskilda skogsbrukarna ett större ansvar för att öka sin egen kompetens i skogs- och miljöfrågor, samtidigt som behovet av rådgivning från myndigheternas sida betonades.

Skogsbrukets så kallade sektorsansvar för miljön lades fast i 1988 års miljöpolitiska beslut, och preciserades i 1991 års miljöpolitiska beslut. Artskyddsfrågorna ska enligt dessa beslut ses som en angelägenhet för skogssektorn och inte en separat naturvårdsfråga. Skogsbrukets så kallade generella hänsyn ska ses mot bakgrund av dessa beslut.

För att nå produktions- och miljömålen krävs att skogsägarna som kollektiv tar mer hänsyn än vad lagen kräver. Sektorsansvaret² kan förklaras genom exemplet ungskogsröjning. Det finns inte längre någon lag som tvingar skogsägare att röja, men för att inte sänka virkesproduktionen krävs att de flesta skogsägare röjer. Miljömålet och produktionsmålet sammanfaller ofta med vad som också är ekonomiskt lönsamt för skogsägarna.

Staten har huvudansvaret för skydd av skogsmark som går utöver sektorsansvaret. Det är statens ansvar att lösa in formella avsättningar som naturreservat eller biotopskyddsområden. Idag har runt 1,1 miljoner hektar produktiv skogsmark ett formellt skydd. På www.skyddadnatur.naturvardsverket.se/ finns kartor över skyddad natur i Sverige.

Utöver den mark som har ett formellt eller frivilligt skydd är improduktiv skogsmark, så kallade impediment, undantagen skogsbruk enligt Skogsvårdslagen § 13. Arealen improduktiv skogsmark uppgår till 4,6 miljoner hektar.

Generell hänsyn

En viktig del av skogsbrukets sektorsansvar är den så kallade generella hänsynen. I det dagliga skogsbruket ska hänsyn tas till exempelvis gamla träd och vindfällen, boträd för fåglar och högstubbar (som är stubbar kapade någon meter ovan marken) för insekter, källor och bäckar, sumpskogar och andra skyddsvärda områden som lämnas som särskilda hänsynsytor. Dessa ska

---

¹ 1992/93:JOU15

www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/en-ny-skogspolitik/GG01JoU15/html

² www.skogsstyrelsen.se/aga-skog/du-och-din-skog/frihet-under-ansvar/

antingen undantas från brukande eller få en anpassad skötsel som gynnar naturvärdena. Fornminnen och kulturmiljöer, liksom friluftslivet, ska också visas hänsyn. Den generella hänsynen innebär i praktiken att omkring 10 procent av virkesvolymen står kvar efter en förnygringsavverkning.

Frivilligt avsatt skog

Som ett resultat av skogsbrukets system för miljöcertifiering har det på frivillig väg avsatts i storleksordningen 1,2 miljoner hektar. De större skogsägarnas och skogsbolagens del uppgår till drygt 935 000 hektar skogsmark. På www.skogsindustrierna.se/frivilligt-avsatt-skog visas de frivilliga avsättningar Bergvik Skog, Statens fastighetsverk, Holmen Skog, SCA Skog, Sveaskog och Svenska kyrkan har gjort, samt även skog som har ett formellt statligt skydd.

Certifieringar

Miljömedvetenheten bland slutkonsumenterna av skogsprodukter är mycket stor. Miljöcertifieringar är betydelsefulla för att behålla konsumenternas förtroende för skogsbruksmetoderna och stärka svenska skogsprodukters konkurrenskraft. Certifieringsorganen följer upp och garanterar att skogsbrukarna följer lagar och särskilda certifieringsregler.

Ungefär 60 procent av all Sveriges skogsmark är idag miljöcertifierad enligt någon av de två certifieringsstandarderna FSC³ och PEFC⁴, vilket internationellt sett är en hög andel certifierad skog. Skogsbolagen är ofta certifierade efter båda standarderna. Certifierade markägare är bland annat tvungna att sätta av minst 5 procent av den produktiva skogsmarken till naturvård, som nyckelbiotoper och annan skyddsvärd skog. Både FSC och PEFC förbjuder idag avverkning av nyckelbiotoper på certifierad mark.

Nyckelbiotoper och rödlistade arter

Skogsstyrelsen definierar nyckelbiotoper som en från naturvårdssynpunkt särskilt skyddsvärd miljö (biotop) där det kan förväntas finnas rödlistade arter. I inventeringarna gör man åtskillnad på fler än 50 olika typer av nyckelbiotoper. Områden som inte riktigt kvalificerar sig som nyckelbiotoper, men ändå är betydelsefulla för den biologiska mångfalden, klassar Skogsstyrelsen som "objekt med höga naturvärden".

På den nationella rödlistan sammanställs och klassificeras arters risk för utdöende med hänsyn till populationsstorlek, förekomst, utbredning och trender i Sverige. Rödlistan⁵ sammanställs av ArtDatabanken och fastställs av Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten. Den har i sig ingen juridisk status, men används som underlag för beslut om exempelvis fridlysning. Den senaste rödlistan publicerades år 2015, nästa kommer att publiceras år 2020.

Registrering av nyckelbiotoper innebär i sig inget skydd av marken och ger ingen rätt till ersättning, men i praktiken blir virket i en nyckelbiotop värdelöst eftersom det finns få köpare av ocertifierat virke.

---

³ www.se.fsc.org/se-se/om-fsc/svenska-fsc/

⁴ www.pefc.se/

⁵ www.artfakta.artdatabanken.se/

De flesta skogsindustrier är idag miljöcertifierade enligt FSC- eller PEFC-standarderna, eller båda. Förekomsten av en nyckelbiotop på en skogsfastighet ger ingen rätt till ersättning, även om virket blir osäljbart.

Nyckelbiotopsinventering

Inventeringen av nyckelbiotoper har skapat mycket debatt sedan regeringen år 2017 aviserade att den skulle intensifieras. Inventeringen pausades våren 2018 tillfälligt i nordvästra Sverige då det blev tydligt att inventeringsmetoderna behövde utvecklas. Regeringen anslog hösten 2017 20 miljoner kronor per år under en tioårsperiod till en landsomfattande inventering. Ytterligare 250 miljoner kronor per år anslogs för att ersätta skogsägare med nyckelbiotopsrika skogsfastigheter. Med budgeten för 2019 försvinner anslagen till den landsomfattande inventeringen och i Januariavtalet står det att den ej ska återupptas.

Arealen registrerade nyckelbiotoper uppgår idag till cirka 466 000 hektar, vilket Skogsstyrelsen uppskattar vara ungefär hälften av den totala arealen nyckelbiotoper som finns i Sverige.

Skogsstyrelsen och nyckelbiotopsinventeringen

Att certifieringsreglerna i praktiken medför att nyckelbiotoper undantas brukande anser Skogsstyrelsen vara en sak för skogsnäringen att reda ut med certifieringsorganen. Nyckelbiotoper ger inget formellt skydd, även om det är den praktiska konsekvensen. Eftersom en registrering av en nyckelbiotop är ett utpekande av mark med höga naturvärden finns det inget myndighetsbeslut att överklaga för skogsägaren. Möjligen kan man som skogsägare få Skogsstyrelsen att inventera marken en gång till.

Det enda sättet att få ersättning för marken som tas ur produktion är om det finns skäl att formellt skydda marken. Då blir staten tvungen att betala ut en ersättning för intrånget. I strategin för formellt skydd av skog läggs särskild vikt på brukningsenheter som har mer än fem procent nyckelbiotoper.

Korta fakta om nyckelbiotoper och skyddad skog

- 60 procent av skogsmarken är miljöcertifierad enligt FSC- eller PEFC-standarden.
- 25–30 procent av all skogsmark undantas från skogsbruk. Enligt regeringens nationella skogsprogram är 31 procent av skogsmarken undantagen aktivt brukande.⁶
- När skogen avverkas lämnas 8–10 procent utifrån så kallad generell hänsyn i skogsbruket.
- 1,1 miljoner hektar har ett formellt skydd.
- 1,2 miljoner hektar är frivilligt skyddad skogsmark.
- För att säkra biologisk mångfald vid avverkningar tas alltid så kallad generell hänsyn, vilken innebär att avverkningen anpassas till natur- och kulturvärden, exempelvis lämnas grov död ved och träd och trädgrupper till fri utveckling (det vill säga undantas från avverkning).⁷
- Mängden hård död ved, i tidiga faser av nedbrytningsprocessen, har ökat sedan 1990-talet, liksom andelen gammal skog, oftast äldre än 120–140 år. Andelen lövskog har ökat markant sedan 1950-talet.⁸
- Antalet skogsfåglar ökar tack vare den generella hänsyn som tas i det dagliga skogsbruket. Bland annat avverkas inte boträd, lämpliga för fågelbon, och skogsbruksåtgärder planeras för att störa djurlivet så lite som möjligt.⁹

Källor och länktips:

Skogsmark fördelad på ägoslag enligt skogsvårdslagen (2003 - idag)

skogsstatistik.slu.se/pxweb/sv/OffStat/OffStat_Skogsmark_Areal/SM_Areal_%C3%A4goslag_SVL_tab.px/?rxid=a7fdbd15-2690-4358-ae11-5f06ea90a448

www.skyddadnatur.naturvardsverket.se/

Frivilligt avsatt skog

www.skogsstyrelsen.se/globalassets/om-oss/publikationer/2017/avrapportering-av-regeringsuppdrag-om-frivilliga-avsattningar.pdf
www.skogsindustrierna.se/frivilligt-avsatt-skog

Avsatt skog

www.biodiverse.se/articles/hur-mycket-skyddad-skog-finns-det-egentligen-i-sverige/
www.regeringen.se/49bad6/contentassets/34817820fe074cb9aeff084815bd3a9f/20180524_hela.pdf (se särskilt tabell på sidan 16)

Nyckelbiotoper

www.skogsstyrelsen.se/miljo-och-klimat/biologisk-mangfald/nyckelbiotoper/
www.skogsindustrierna.se/aktuellt/nyheter/2017/09/lat-metodutveckling-for-nyckelbiotoper-bli-klar-och-bra-fore-omfattande-inventering/
www.skogssnack.se/regeringen-korde-i-diket-med-nyckelbiotoper/

Den här texten är en av ett antal korta faktatexter om skogen och skogsindustrin.
Mer information och kontaktpersoner finner du på www.skogsindustrierna.se.

---

⁶ Biodiverse nr 3, 2017,

www.biodiverse.se/articles/hur-mycket-skyddad-skog-finns-det-egentligen-i-sverige/
www.regeringen.se/49bad6/contentassets/34817820fe074cb9aeff084815bd3a9f/20180524_hela.pdf

⁷ Skogsstyrelsen, Miljöhänsyn vid förnygringsavverkning, JO1403 SM 1801,
www.skogsstyrelsen.se/globalassets/statistik/statistiska-meddelanden/miljohansyn-jo1403/2018-statistiska-meddelanden-miljohansyn-vid-foryngringsavverkning.pdf och
Skogsstyrelsen, Miljöhänsyn vid förnygringsavverkning, JO1403 SM 1701,
www.skogsstyrelsen.se/globalassets/statistik/statistiska-meddelanden/miljohansyn-jo1403/sm-miljohansyn-vid-foryngringsavverkning-2017.pdf

⁸ SLU Skogsdata 2017, www.pub.epsilon.slu.se/14487/27/skogsdata_2017_170905.pdf

⁹ Forest Ecology and Management, vol. 385, 1 February 2017, Pages 177-188,
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378112716309884?via%3Dihub>